

Klaudija Sedar Narodna čitalnica v Murski Soboti

Knjižnice v Prekmurju so napram ostalemu sedanjemu slovenskemu prostoru pozno nastopile svoje poslanstvo. Ustanavljati so se začele šele konec 19. stoletja, vendar so bile te knjižnice še skromne, prav tako niso bile javne knjižnice, ampak društvene, kar pomeni, da so vanje smeli zahajati le člani društev. Ljudske knjižnice, v katere so imeli dostop vsi, ne glede na narodnost, vero, poklic in spol, so se začele ustanavljati šele po drugi svetovni vojni. Kot prva je bila v Murski Soboti leta 1945 ustanovljena Knjižnica okrajnega odbora OF, ki je skupaj s Študijsko knjižnico Murska Sobota, ustanovljeno leta 1955, tudi predhodnica današnje Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota. Kot ima današnja sodobna knjižnica, so imele tudi njene predhodnice v sklopu knjižnice čitalnico, a v preteklosti so predvsem v mestih in trgih nastajale samostojne čitalnice. Mesto Murska Sobota je prvo čitalnico dobilo leta 1919, domovala pa je v prostorih nekdanjega kazina v takratnem hotelu Dobray, prav tako je čitalnica prevzela inventar društva Kazino (ustanovljeno leta 1875, v hotelu Dobray je prostore dobilo leta 1909), ki je imelo tudi svojo knjižnico. Ta prva prekmurska slovenska čitalnica je bila ustanovljena 5. decembra 1919, njen predsednik je postal veterinar dr. Javornik, podpredsednik pa gimnazijski ravnatelj Bračko. Pobudniki za ustanovitev so bili pravzaprav levo orientirani *prišleki*, torej uradniki, učitelji in drugi uslužbenci, ki so po priključitvi Prekmurja tedanji Kraljevini SHS prihajali v Prekmurje iz osrednje Slovenije, od domačinov pa so se liberalni politični opciji pridružili domačini kot nasprotniki Jožefa Klekla st. Med bistvenimi vrednotami je bila liberalcem narodnost in s tem ciljem so tudi

ustanavljali narodna društva. V ta namen je bila tudi ustanovljena Narodna čitalnica, kmalu zatem, 21. marca 1920, narodnoobrambno društvo Jugoslovanska matica, ki naj bi zbirala prispevke in zbujala zanimanje za Jugoslovane, ki so po Rapalski pogodbi ostali v Italiji. V slovenskih čitalnicah, na katere je bilo osredotočeno politično in kulturno življenje, so potekale različne prireditve, od gledaliških iger, koncertov, govorov, predavanj do drugih aktivnosti, imele pa so seveda tudi čitalniški inventar časopisov in knjig. Narodna čitalnica v Murski Soboti ni obstala dolgo, saj je bila na izrednem občnem zboru, 28. oktobra 1922, razpuščena, kar potrjuje tudi vpis razida društva v Uradni list z dne 30. 12. 1922: »Društvo »Narodna čitalnica v Murski Soboti« se je prostovoljno razšlo.«

Čitalnica v Murski Soboti obstoja že eno leto, a za narodno-prosvetno delo v Prekmurju ni storila nič ne sama ne kdo drugi. Čitalnica bi morala biti ognjišče prosvetnega dela v Prekmurju in skrbeti, da bi se zlasti v gornjem delu Prekmurja ustanovile slov. čitalnice. Žal da pri nas velja pravilo, da mora biti vsak Prekmurec najprej strankar, na to šele Slovenec — Jugoslovan. Pri nas v Prekmurju je treba mnogo podrobnega izobraževalnega dela, ter ni upati, da bi se brez krepke povzdige nacionalne zavesti izboljšale naše splošne razmere. Vse, kar se zanemari na tem polju, se zanemari v prid Madžarom.

Murska Straža: glasilo obmejnih Slovencev, let. 3, št. 2, 14. januar 1921

Izredni občni zbor (28. 10. 1922) sta vodila tajnik Čuček in (pod)predsednik dr. Vladimir Škerlak, ki je opisal pomen čitalnice in njene dosedanje uspehe, ob tem pa podal tudi sklep bivše madžarske elite društva Kazino glede zapuščine, da ena tretjina imetja pripade katoliški, druga luteranski in tretja židovski cerkveni občini, vendar pa je bilo to v nasprotju z društvenimi pravili. Notar Anton Koder, tudi ustanovitelj in prvi starosta društva Sokol, pa je dodal, da čitalnica ni še v nobeni točki svojega programa zadovoljila svojih članov niti

ostalega občinstva, pač pa to njeno nalogo izvršuje telovadno in ljudskoprosvetno društvo Sokol, ustanovljeno 18. marca 1920. Mirko Dujc, primorski rojak, je na povedano predlagal, naj se čitalnica opusti in naj vse društveno premoženje preide v roke zbirališča liberalcev Sokola, ki faktično deluje za izobrazbo in napredek ljudstva, kar je bilo tudi sprejeto z dvotretjinsko večino glasov. Celotni inventar čitalnice je tako leta 1923 prevzela knjižnica Sokolskega društva iz Murske Sobote, ki je bila sicer ustanovljena leta 1922 in je sprva delovala v prostorih hotela Dobray, od leta 1929 pa v novem Sokolskem domu, kjer je bila tudi čitalnica za branje časnikov. Kasneje samostojne čitalnice v Murski Soboti ni bilo, so pa to k svojemu poslanstvu vključevale knjižnice. Že v imenu je bilo to poudarjeno na primer ob preimenovanju Knjižnice okrajnega odbora OF v Knjižnico in čitalnico Murska Sobota, posebno mesto pa je bilo v ta namen tudi v Študijski knjižnici. Veliko prostornejši del je čitalnici bil namenjen ob preselitvi v novo stavbo v središču mesta leta 2004, kjer so uporabnikom poleg računalniške opreme na voljo sprotne serijske publikacije, referenčno gradivo (kot so leksikoni, slovarji, enciklopedije) ter starejše in nasploh domoznansko gradivo, ki ni namenjeno izposoji. V tih čitalnici za raziskovalno, študijsko in učno delo pa so prav tako na voljo dodiplomski in podiplomski pisni izdelki.

Literatura:

Brumen, Borut: *Na robu zgodovine in spomina: urbana kultura Murske Sobote med letoma 1919 in 1941*. Murska Sobota: Pomurska založba, 1995.

Kuzmič, Franc. *Zgodovina knjižnic. Soboška knjižnica 1946-1996: zbornik* (ur. L. Sočič in J. Vugrinec), str. 10-11.

Občni zbor Narodne čitalnice v Murski Soboti. *Jutro*, št. 257 (29. 10. 1922), str. 2.

Štičl, Herman. *Zgodovina Telovadnega društva Sokol Murska Sobota: ob 80. letnici*. Murska Sobota: Športna zveza: Društvo za športno rekreacijo, 2000.

Uradni list 1922 (30. 12. 1922) – Razid društva.

V Prekmurju. Čitalnica v Murski Soboti. *Straža* (12. 12. 1919), str. 3.

Vrbnjak, Viktor: *Prekmurje po prvi svetovni vojni. Zbornik soboškega muzeja 9-10* (ur. F. Kuzmič). Murska Sobota: Pokrajinski muzej, 2007 str. 71- 116..